

WIELCY Z MAŁOPOLSKI

Realizator
projektu:

MAŁOPOLSKIE
CENTRUM NAUKI
COGITEON

INSTYTUCJA KULTURY
WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Partner
projektu:

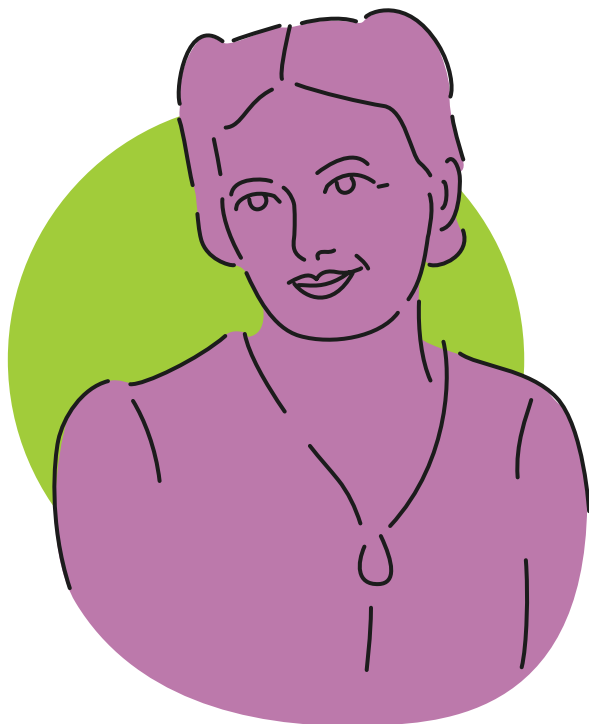

 www.wielczymalopolski.pl

ZOFIA RADWAŃSKA-PARYSKA

1901-2001

**Botaniczka, taterniczka, alpinistka,
przewodnik tatrzański, członkini TOPR,
działaczka na polu ochrony przyrody.**

Lekcja nr 4: ZOFIA RADWAŃSKA-PARYSKA

Czas:	1 godzina lekcyjna.
CELE LEKCJI:	
Cele poznawcze:	Uczeń poznaje postać Zofii Radwańskiej-Paryskiej, jej męża Henryka Paryskiego i innych ludzi gór oraz wstępnie ich dokonania, historię Zakopanego i turystyki tatrzańskiej, Polskie Towarzystwo Tatrzańskie i Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze oraz Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe.
Cele kształtujące:	Młodzież, korzystając z atlasu, uczy się planowania wycieczki z noclegiem, poprzez zestawienie trybu życia naukowca i turysty kształtuje w sobie umiejętności łączenia pracy z aktywnym odpoczynkiem.
Cele wychowawcze:	Uczniowie uczą się doceniać polski (tatrzański) krajobraz i przyrodę, uczą się zdrowego trybu życia, uczą się przyjaźni w małżeństwie opartym o wspólne zainteresowania i cele, utwierdzają się w pracowitości.
Pojęcia do utrwalenia lub przyswojenia:	<ul style="list-style-type: none">→ rośliny żyworodne→ PTT (Polskie Towarzystwo Tatrzańskie)→ PTTK Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze)→ TOPR (Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe)→ <i>opus vitae</i> (dzieło życia).
Metody:	Wykłady, pogadanka, praca z mapą, praca zespołowa, dyskusja, zadanie domowe w formie krótkiego wypracowania z użyciem mapy.
Narzędzia:	Prezentacja Power Point, tekst źródłowy, atlas geografii fizycznej lub mapa Karpat polskich (wyświetlona na ekranie).
Przebieg lekcji:	<ul style="list-style-type: none">→ sprawdzenie obecności i zapis tematu [5 min]→ wprowadzenie w temat lekcji poprzez rozmowę z uczniami na temat ich wrażeń z wycieczek w Tatry lub w ogóle w góry [5 min]→ praca uczniów w zespołach (np. dwuosobowych) pod kierunkiem nauczyciela, polegająca na merytorycznym przygotowaniu się do wycieczki w góry [7 min]→ omówienie z całą klasą wybranych pomysłów wycieczkowych przygotowań [5 min]→ przedstawienie w formie wykładu, wspomaganego prezentacją, postaci Zofii Radwańskiej-Paryskiej i jej dokonań oraz organizacji, w których działała [ok. 15 min]

Lekcja nr 4: ZOFIA RADWAŃSKA-PARYSKA

Przebieg lekcji:

- rekapitulacja z pytaniami o poznane na lekcji pojęcia oraz dokonania Zofii Radwańskiej-Paryskiej [3 min]
- omówienie zadania domowego pt.: „W myśl zasady – ŻEBY WIDZIEĆ, TRZEBA WIEDZIEĆ – napisz: Jak należy przygotować się do wycieczki górskiej pod względem merytorycznym? Wypracowanie zamknij w stu wyrazach.” [5 min]
- na jednej z kolejnych lekcji nauczyciel omawia zadania wykonane przez uczniów [5-10 min].

UWAGI I INFORMACJE DO WYKORZYSTANIA PRZEZ PROWADZĄCEGO LEKCJĘ

Prezentacja na temat Zofii Radwańskiej-Paryskiej w programie Power Point zawiera ilustracje i teksty, które mają służyć pomocą do prowadzenia lekcji i dawać uczniom bodźce do refleksji, ale nie obligują nauczyciela do rozwijania wszystkich haseł. Poniższe dopasowanie slajdów do punktów z konspektu to poszerzenie przydatnych informacji i sugestie metodyczne, które można wykorzystać w dowolnym zakresie. Ponieważ lekcje o Wielkich z Małopolski będą prowadzić nauczyciele różnych przedmiotów, więc wiadomości uzupełniające uwzględniają różne przygotowanie do tematów.

Slajd 2 NASZE GÓRSKIE DOŚWIADCZENIA

Przed prezentacją postaci Zofii Radwańskiej-Paryskiej proponujemy klasie krótką rozmowę na temat gór i osobistych doświadczeń uczniów, związanych z górami. Możemy zacząć zatem od sondującego pytania: „Kto lubi góry?” i zagłębiając się w temat zapytać: „A może ktoś zechce podzielić się wspomnieniem z wycieczki w Tatry?”. W zależności od zaangażowania uczniów możemy skoncentrować się na Tatrach. Ta krótka rozmowa ma na celu wprowadzenie w temat.

Slajd 3-5 TATRY

Przypominamy z uczniami wiadomości o Tatrach, a przede wszystkim o ich położeniu geograficznym, nazwach i wysokościach szczytów oraz ogólnym wyglądzie tego pasma. Już tu możemy wspomnieć, że Tatry zostały odkryte dla turystyki w II połowie XIX wieku. Ważne, aby udało nam się uzyskać od uczniów w trakcie rozmowy informacje o dostępie do szlaków z ich własnych doświadczeń spacerowych.

Tatry to najwyższe pasmo w łańcuchu **Karpat**. Leżą w Karpatach Zachodnich. Tatry rozciągają się na terytoriach Polski (większa powierzchnia) i Słowacji (wyższe szczyty). Najwyższym szczytem w Polsce są tatrzańskie **Rysy** (2501 metrów n.p.m.).

Tatry mają młodą rzeźbę terenu. W przeciwieństwie do Beskidów mają wiele nagich skał o ostrej rzeźbie – większość masywów stanowią bowiem granitoidy. Mają bardzo duże różnice wysokości i najbardziej strome wejścia w Polsce. Pod tym względem przypominają Alpy – najwyższe góry w Europie. W Tatrach znajduje się wiele endemicznych gatunków roślin i zwierząt.

Slajd 6 PRACA W ZESPOŁACH

Nauczyciel dzieli uczniów na zespoły, decydując o ich liczebności w zależności od umiejętności klasy (sugerujemy zespoły 2-6-osobowe). Zadanie dla zespołów brzmi: „ŻEBY WIDZIEĆ, TRZEBA WIEDZIEĆ! Jak należy przygotować się do wycieczki górskiej pod względem merytorycznym?”.

Warto zachęcić uczniów, aby wycieczka miała charakter poznawczy i łączyła się np. z wykonaniem serii zdjęć (liści drzew, panoram górskich lub dziwnych kształtów skał).

Ta praca ma również na celu wciągnięcie uczniów w tematykę górską, a wyniki pracy grupowej powinny zostać dane klasie pod dyskusję.

Wśród pomysłów powinny znaleźć się: zapoznanie się z budową geologiczną, florą i fauną, odległościami i wysokościami, ciekawymi miejscami na trasie, punktami widokowymi, możliwościami noclegów, możliwościami zrobienia małych wycieczek ze schroniska i powrotów do niego, działaczami turystycznymi, którzy wytyczali szlaki, patronami szlaków itd.

Przykładowa definicja dla uczniów:

Merytoryczny czyli dotyczący treści, a nie formy.

Slajd 7 ZOFIA RADWAŃSKA-PARYSKA

W tym miejscu zaczynamy przedstawiać uczniom bohaterkę lekcji Zofię Radwańską-Paryską jako osobę, która – choć pochodziła z dalekiej Warszawy – w pełni poświęciła się górom i stała się Wielką z Małopolski.

Urodziła się 3 maja 1901 roku w Warszawie. Była pierwszym z piątki dzieci Leokadii i Ryszarda Radwańskich. Jej ojciec był artystą malarzem i miało to duży wpływ na kształtowanie wrażliwości Zofii od najmłodszych lat. Wcześniej zaczęła uczyć się gry na skrzypcach. Jako słuchaczka nie opuściła do lat 70. żadnego Konkursu Chopinowskiego i Konkursu Wieniawskiego. Miała okazję także uczyć się języków obcych i – jak to się mówi – Szekspira i Goethego mogła czytać w oryginale. Wybrała studia przyrodnicze i geograficzne na Uniwersytecie Warszawskim.

Slajd 8 PRACA DOKTORSKA

Przedmiotem badań naukowych Radwańskiej były **rośliny żyworodne**, występujące na terytorium Polski. W 1934 r. obroniła na Uniwersytecie Warszawskim pracę doktorską im poświęconą. Była pasjonatką nauki, ale zawsze wiązała wiedzę teoretyczną z praktyką życia.

Jej kariera na Uniwersytecie Warszawskim stała otworem, ale poszła za głosem serca i w 1938 roku zdecydowała się przenieść na stałe do Zakopanego, gdzie po raz pierwszy trafiła, gdy ojciec w nagrodę za pięknie zdaną maturę zabrał ją na wycieczkę w Tatrę. Od dwudziestu lat spędzała tam wszystkie wakacje i nawet to nie wystarczyło jej. Kochała góry i ich roślinność. Spacerowała po szlakach i wspiwała się po stromych skałach. Funkcjonowała głównie w środowisku męskim, bo wówczas kobiety nie przejawiały ambicji wspinaczkowych.

Lekcja nr 4: ZOFIA RADWAŃSKA-PARYSKA

Nie tylko uprawiała taternictwo i alpinistykę, ale nawet zasłynęła z pierwszego wejścia nowymi trasami na kilka szczytów. Łączyła pasję naukową z hobby, jakim było osobiste zaangażowanie w sport. Efektem tego była książka pt. *Skalne drogi w Tatrach Wysokich*, którą napisała wspólnie z Tadeuszem Pawłowskim (również sławnym taternikiem). W środowisku taterników nazywana była popularnie „Kejsi”. Gdy w marcu 1934 roku ogłoszono plany budowy kolejki linowej na Kasprowy Wierch, odezwała się burza sprzeciwów. Zofia Radwańska-Paryska była także przeciw tej inwestycji i podkreślała, że łamie ona kilkanaście ustaw o ochronie przyrody. Protestującym nie udało się powstrzymać inwestycji.

O autorytecie Zofii Radwańskiej wśród ludzi gór świadczą prowadzone przez nią działania szkoleniowe, takie jak np. zorganizowanie szkoły taternictwa na Hali Gąsienicowej w sezonie 1938-1939.

Jej niektóre pierwsze przejścia:

- 1933 rok – Mała Śnieżna Turnia zachodnią granią
- 1936 rok – Mały Lodowy Szczyt środkową częścią południowej ściany
- 1938 rok – Niżnie Rysy ścianą czołową zachodniej grzędy
- 1938 rok – Granaty Żlebem Drégea
- 1938 rok – Hrubą Turnia północno-zachodnią granią (samotnie)
- 1943 rok – Niżni Żabi Szczyt środkową częścią południowo-zachodniej ściany

Jej niektóre pierwsze przejścia zimowe:

- 1936 rok – Czarny Szczyt granią Papirusowych Turni
- 1937 rok – Pośrednia Śnieżna Turnia przez Przełęcz Ścienki
- 1939 rok – Wielka Buczynowa Turnia północną ścianą.

Latem 1937 roku pojechała w Alpy Zachodnie i jako pierwsza Polka weszła na Matterhorn, Monte Rosa, Grandes Jorasses.

Przykładowa definicja dla uczniów:

Rośliny żyworodne to gatunki roślin, które oprócz lub zamiast nasion wytwarzają rośliny potomne wprost na organizmie macierzystym w postaci rozmnożek, np. bulwek [definicja wg Wikipedii].

Granitoidy [łac.-gr.] – grupa magmowych skał głębinowych o pokrewnej genezie, obejmująca granity, granodioryty i tonality (niekiedy także kwarcowe odmiany monzonitów i diorytów) [definicja wg Encyklopedii PWN].

Gatunki endemiczne – gatunki roślinne i zwierzęce występujące na określonym terenie, wykorzystywane do oceny zmian środowiska i historii gatunku [definicja wg Ekologia.pl].

Slajd 9 NAM WE DWOJE LEPIEJ

W środowisku taterników odnalazła mężczyznę swego życia – Witolda Henryka Paryskiego, z którym dzieliła pasję naukową, pisarską, podróżniczą i wspinaczkową. Oboje z mężem byli tatrologami. Razem działali społecznie. Podczas wojny (1940 r.) pobrali się. Był młodszy od niej o osiem lat. Był to jej drugi mąż, a ich związek był bardzo szczęśliwy przez 60 lat.

Wojna światowa odmieniła jej życie. Podjęła działalność społeczną, by pomagać ludziom cierpiącym biedę. Angażowała się w tajne nauczanie. Współpracowała z kurierami, którzy przemycali przez granicę ludzi i informacje na Węgry.

W czasie wojny uprawiała jeszcze taternictwo wyczynowe, ale po przerwie w ambitnych fizycznie przedsięwzięciach pod koniec wojny i po ukończeniu czterdziestu pięciu lat życia nie zdecydowała się na kontynuację kariery wspinaczkowej. Oczywiście nie zerwała z górami i – znów jako pierwsza kobieta – w 1945 r. została członkiem Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, zaś w 1948 r. przewodnikiem tatrzańskim. Pracowała wówczas (1945-1951) w Muzeum Tatrzańskim jako kustosz działu przyrodniczego, gdzie sprawowała opiekę nad Alpinarium Zakopiańskim. Roztoczyła opiekę nad licznymi naukowcami, którzy przebywali na Podhalu jako rekonwalescenci, w szczególności po powstaniu warszawskim i przeżyciach obozowych.

Slajd 10 TATRZAŃSKA STACJA NAUKOWA

W 1951 roku wraz z prof. Władysławem Szaferem założyła Tatrzańską Stację Naukową Zakładu Ochrony Przyrody PAN. Stacja zajmowała się prowadzeniem obserwacji przyrody i jej dokumentacją, a także działalnością popularyzującą wiedzę o Tatrach. Organizowała zielniki, wystawy, przygotowywała publikacje, wykłady i spotkania (szczególnie z młodzieżą). Przy willi powstało alpinarium. O zasługach pierwszej kierowniczkii najlepiej świadczy fakt, że po jej przejściu na emeryturę w 1971 r. stacja przeżyła sześćioletni kryzys działalności.

W tym czasie opublikowała wiele publikacji naukowych o florze Tatr i Podtatrza. Była typem naukowca, ale piękno przyrody uwodziło ją w kierunku poezji. Tomik wybranych jej wierszy pt. *Wierszyki o tatrzańskich kwiatach* ukazał się w 1993 roku.

Slajd 11 PTT i PTTK

Warto przedstawić uczniom organizacje, w których państwo Paryscy działali na rzecz gór: **Polskie Towarzystwo Tatrzańskie** i **Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze**. Druga połowa XIX wieku cechowała się instytucjonalizacją działań, które wcześniej miały charakter spontaniczny, a dotyczyło to także turystyki. Było to skutkiem między innymi rywalizacji z żywiołem germańskim, który w obliczu postępującego procesu nacjonalizacji Europy i w perspektywie rewizji granic państw dynastycznych i przechodzenia na państwa narodowe parł do zawładnięcia jak najszerzymi obszarami. Radość turystyczna miała swe drugie dno w warstwie patriotycznej.

Lekcja nr 4: ZOFIA RADWAŃSKA-PARYSKA

Decentralizacja monarchii habsburskiej sprzyjała powstawaniu w Galicji stowarzyszeń, z których Polskie Towarzystwo Tatrzańskie (ze zmianami w nazwie) bardzo chlubnie zapisało się w organizacji polskiej turystyki w Karpatach. Założone w 1873 roku prowadziło działalność publicystyczną i wydawniczą, zakładało schroniska, organizowało wycieczki, znakowało szlaki, propagowało kulturę turystyczną. W 1950 roku (okres stalinowski cechował się zjawiskami unifikacji organizacji z jednej branży) jego działacze doprowadzili do samorozwiązania PTT i połączyli się z działaczami z Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, przyjmując nazwę Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, które do dziś chlubnie kontynuuje działalność tych organizacji.

Slajd 12 TOPR

Pomysłodawcami powstania polskiej organizacji, sprawującej opiekę nad bezpieczeństwem turystów w Tatrach i przychodzącej z pomocą tym, którzy ulegli wypadkom, byli w 1907 roku: gen. Mariusz Zaruski – wybitny żeglarz, taternik i działacz społeczny, oraz Mieczysław Karłowicz – ceniony kompozytor i dyrygent. Władze austriackie piętrzyły trudności, ale gdy w 1909 roku lawina pochłonięła Karłowicza na stokach Małego Kościelca, to przesądziło o wydaniu pozwolenia i 29 października 1909 roku Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe zostało zarejestrowane we Lwowie, a jego siedzibą stał się tzw. Dworzec Tatrzański (obecnie ul. Krupówki 12) w Zakopanem. W pierwszych władzach znaleźli się: Kazimierz Dłuski, Mariusz Zaruski i Klimek Bachleda. Ten ostatni już w rok później podczas akcji ratunkowej przypłacił życiem ryzykowną akcję, gdy pogoda nagle się załamała. Do historii przeszły słowa, które wyrzyczał do niego jako ostrzeżenie Mariusz Zaruski: „Klimku wracaj!”, ale ten nie posłuchał... Praca ratowników, choć usprawiona przez lepszy sprzęt, jest wciąż bardzo niebezpieczna, a śmierć zbiera żniwo zarówno wśród turystów i taterników, jak i członków TOPR, którzy spieszą im z pomocą również w ekstremalnych warunkach.

Proponujemy, aby ktoś z klasy odczytał uroczystie treść przyrzeczenia ze slajdu na głos. Przyrzeczenie ratowników (niezmienne od 1909 r.) brzmi:

„Ja niżej podpisany (...) w obecności Naczelnika Straży Ratunkowej w.p.(...) oraz świadka w.p.(...) dobrowolnie przyrzekam pod słowem honoru, że póki zdrów jestem, na każde wezwanie Naczelnika lub jego Zastępcy – bez względu na porę roku, dnia i stan pogody – stawię się w oznaczonym miejscu i godzinie odpowiednio na wyprawę zaopatrzoną i udam się w góry według marszruty i wskazań Naczelnika lub jego Zastępcy w celu poszukiwań zaginionego i niesienia mu pomocy. Postanowienia statutu Pogotowia i regulaminu dla członków czynnych będę wykonywał ściśle, jak również rozkazy Naczelnika, jego Zastępcy i Kierowników Oddziałów. Obowiązki swe pełnił będę sumiennie i gorliwie, pamiętając, że od mego postępowania zależnym być może życie ludzkie. W zupełnej świadomości przyjętych na się trudnych obowiązków i na znak dobrej swej woli powyższe przyrzeczenie przez podanie ręki Naczelnikowi potwierdzam”.

Slajd 13 KOLEJKA LINOWA NA KASPROWY WIERCH

Jej budowę zainicjował w początkach lat 30. prezes Polskiego Związku Narciarskiego i wiceminister komunikacji Aleksander Bobkowski. Gdy w marcu 1934 roku ogłoszono projekt, wybuchła burza protestów. Zgłosiły je 94 stowarzyszenia i instytucje, a Państwowa Rada Ochrony Przyrody podała się do dymisji, gdy nie udało jej się powstrzymać inwestycji. Przeciw inwestycji była także Zofia Radwańska-Paryska. Podkreślała, że łamie ona kilkanaście ustaw o ochronie przyrody.

Budowę jednak zaczęto w lipcu 1935 roku. Równocześnie pracowało przy budowie od 600 do 1000 robotników (także wielu z Huculszczyzny). Już w lutym 1936 r. otwarto oba odcinki (Kućnice – Myślenickie Turnie – Kasprowy Wierch) i na szczyt wjechali pierwsi turyści. Choć inwestycja była droga (3,5 mln złotych), to już w 1938 roku zamortyzowała się. Ma ponad 4 km długości. Wagoniki pokonują wysokość 936 metrów. W związku z kolejką linową powstała także m.in. tzw. ceprostrada (droga znad Morskiego Oka na Szpiglasową Przełęcz).

Slajd 14-15 NIEKTÓRE Z PUBLIKACJI

Dr Zofia Radwańska-Paryska wraz ze swym mężem mieli wiele osiągnięć, tak wspinaczkowych, jak i naukowych. Wszystko to składało się na wielki autorytet w świecie nauki. Tworzyła różne słowniki, atlasy i almanachy, czyli dzieła wymagające wielkiej skrupulatności i dopracowania szczegółów. Precyzyjne hasła mogą zostać zepsute przez jedno nieostrożnie wstawione słowo. Zofia Radwańska była bardzo wytrwała w pozyskiwaniu informacji i dokładna w pisaniu.

Slajd 16 GÓRALSCY WETERANI PRZEWODNICTWA

Nawet największy autorytet naukowy trudno przełożyć na poważanie wśród górali, którym trzeba zaimponować w sposób szczególny. Pani Zofia cieszyła się wśród tzw. najstarszych górali wielkim szacunkiem – również jako świetny przewodnik – i była lubiana. Zapraszano ją na tzw. „posiady”, czyli spotkania, na których – siedząc (zwykle w koło) – coś się wspominało lub planowało na przyszłość. Zofia Radwańska-Paryska lubiła gwarę góralską, która uwieczniła w swoich publikacjach: *Piosenki góralskie* (1944 maszynopis), *Polskie nazwy góralskie roślin Tatr i Podtatrza* (1962) oraz jej obszerniejszej wersji *Słownik gwarowy góralskich nazw roślin z Tatr i Podtatrza* (1992).

Slajd 17 WŚRÓD GÓRSKIEJ PRZYRODY

Pani Zofia żyła sto lat (1901-2001), a jej mąż Witold 91 lat (1909-2000). Wielu ludzi twierdzi, że zdrowy tryb życia na łonie przyrody i w zgodzie z nią zapewnia długowieczność. Oboje zachowali dobrą kondycję do ostatnich lat życia. Warto zwrócić uwagę uczniom na zdrowy tryb życia, polegający m.in. na umiejętnym odpoczynku, czyli zmianie aktywności. Wielu znakomitych naukowców spędzając dużo czasu z książkami, dba też o to, aby wytnąć od lektury i pisania poprzez wysiłek fizyczny wśród lasów i gór – w ten sposób się relaksując. Słusznie robią też ci, którzy pracując fizycznie, odpoczywają od tego, czytając książki. Jeżeli Zofia Radwańska-Paryska będzie wzorem i pod tym względem dla młodzieży, to tym bardziej zasłuży na miano Wielkiej z Małopolski.

Lekcja nr 4: ZOFIA RADWAŃSKA-PARYSKA

Slajd 18 OPUS VITAE

DZIEŁO ŻYCIA Zofii i Witolda Paryskich to *Encyklopedia Tatrzańska* (wyd. w 1973 r.), którą przyjęto znakomicie w środowisku miłośników gór i doczekała się kilku wznowień. To skłoniło autorów do jej rozszerzenia o nowe hasła i tematy. Jako *Wielka Encyklopedia Tatrzańska* ukazała się w 1995 roku. Będąc naukowcami, nie tylko z najwyższą fachowością zorganizowali opracowanie haseł, zbierając wiadomości, ale także krytycznie potraktowali często rozbieżne informacje o charakteryzowanych obiektach i osobach. Ich encyklopedia do dziś rozstrzyga kontrowersje miłośników Tatr. Wersję elektroniczną encyklopedii uzupełniają bogate nagrania gwar góralskich. On line także można skorzystać z *Wielkiej Encyklopedii Tatrzańskiej* pod adresem: https://z-ne.pl/s,menu,1243,encyklopedia_tatr.html.

Slajd 19 PĘKSOWY BRZYZEK

Cmentarz, zwany popularnie „Pęksowym Brzykiem”, należy do kilku najważniejszych dla Polaków nekropolii, a sławę swą zawdzięcza wybitnym działaczom kultury i turystyki, którzy tam spoczywają. Są wśród nich także Zofia Radwańska-Paryska oraz jej mąż Witold. Cmentarz ten niejako przedstawia historię odkrycia Tatr dla turystów i badaczy. Do XIX wieku tak Podhale, jak i góry w ogóle były rejonami ubogimi, tajemniczymi i kojarzonymi z przestępczością. Dopiero Stanisław Staszic docenił wartości geologiczne, jakie mogą posiadać. Prawdziwe odkrycie rejonu Podhala nastąpiło w drugiej połowie XIX wieku, a przypisywane jest ono doktorowi Tytusowi Chałubińskiemu, który spopularyzował ten region wśród inteligencji z trzech zaborów, co posiadało też aspekt zjednoczeniowy Polaków. Zachwyceni górami, ale i zafascynowani (szczególnie w czasach chłopomanii) hardą ludnością Podtatrza Wincenty Pol, Adam Asnyk, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Tadeusz Żeleński, Stanisław Witkiewicz, Jerzy Żuławski, Jan Kasprowicz czy Mieczysław Karłowicz przyczynili się do skomunikowania tego regionu z Krakowem, a zatem Lwowem, Warszawą i Poznaniem, oraz budowy infrastruktury turystycznej.

Slajd 21 ZADANIE DOMOWE

Uczący może skorzystać z pomysłu zadania uczniom pracy domowej, polegającej na opisanu przygotowania dwudniowej wycieczki górskiej.

Proponujemy (ze względu na różne doświadczenia w urządzaniu wycieczek przez dzieci z ich rodzicami), aby zadanie nie było obowiązkowe.

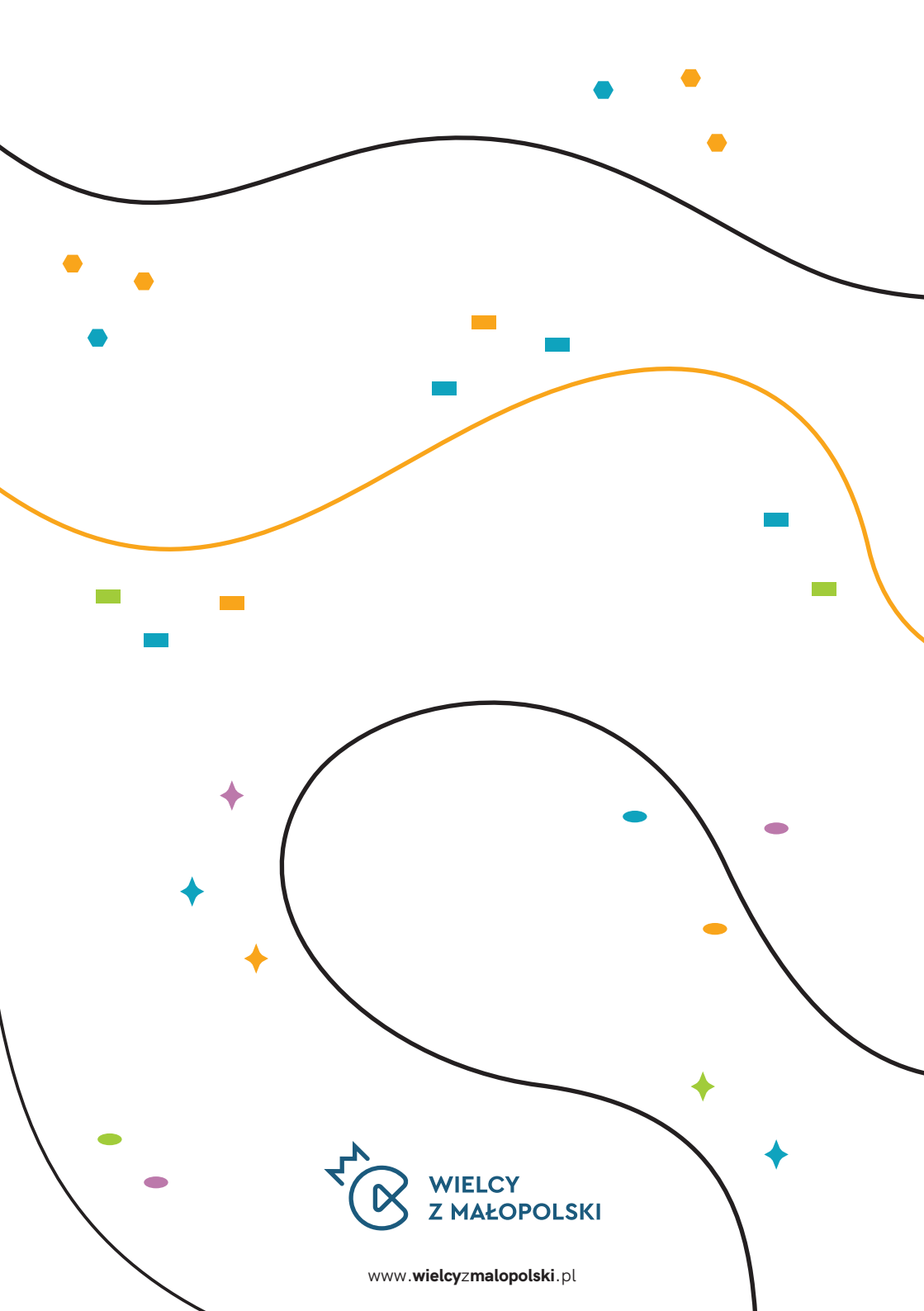
Polecenie brzmi: „Przy pomocy mapy geograficznej polskich Karpat wytycz trasę dwudniowej wycieczki pieszej. Uwzględnij, gdzie będzie nocleg na trasie. Weź pod uwagę, jaką odległość i różnice wysokości można pokonać każdego dnia. Wypracowanie zamknij w stu wyrazach. Można dołączyć mapkę z wytyczonym szlakiem.”. Oczekujemy w tym przypadku zainteresowania się możliwościami dojazdu, sprawdzenia odległości i różnic wysokości do przebycia każdego dnia. Dobrze będzie, jeżeli uczeń będzie pamiętał także o prowiancie na górską trasę i właściwym wyekwipowaniu przeciw zmianom pogody.

Na jednej z kolejnych lekcji, omawiając prace domowe, można zacytować ciekawsze fragmenty i przytoczyć godne naśladowania pomysły.

Proponowane dodatkowe źródła poszerzające wiedzę:

- Halina i Zbigniew Mirkowie, Niezwykły Jubileusz stulecia urodzin dr Zofii Radwańskiej-Paryskiej http://rcin.org.pl/Content/141628/PDF/KR038_159278_r2001-t57-no3_ChPO-Mirek-5-10.pdf
 - <https://www.portalgorski.pl/artykuly/ludzie-gor/1797-zofia-radwnska-paryska-pierwsza-kobieta-ratownik-topr>
 - <https://www.watra.pl/zakopane/wiadomosci/2011/06/21/wszystko-o-zofii-i-witoldzie-paryskich>
 - http://www.nyka.home.pl/glos_sen/pl/200110.htm
 - spis publikacji Zofii Radwańskiej-Paryskiej: <https://www.portalgorski.pl/artykuly/ludzie-gor/1797-zofia-radwnska-paryska-pierwsza-kobieta-ratownik-topr>
-

Opracowanie: Piotr Boroń
Redakcja i zmiany: Olga Fall-Kubatko

WIELCY
Z MAŁOPOLSKI

www.wielcyzmalopolski.pl